

DEĞERİ UNUTULMUŞ TARİHİ BİR İSTANBUL SEMTİ: HORHOR*

Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU

Öz

Tarihi Yarımada'nın Haliç ile Marmara arasındaki topografyanın zirve noktası olan; Bozdoğan Kemerinin üzerinde uzandığı Saraçhane Semti'nin; Marmara yamacı üzerinde kurulu olan Horhor Semti, İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biridir.

Marmarayı Haliç'e bağlayan cadde olan Horhor Caddesi, Bizanstan itibaren sürekliliğini devam ettiren ve güzergâhı değişmemiş, Fatih bölgesindeki tek cadde olma özelliğini taşımaktadır. Horhor Caddesi dikleme tek caddedir. Ve günümüzde ikinci planda kalmış caddelerden biridir. Bu yol üzeri Bizans ve Osmanlı döneminde ehemmiyetini muhafaza etmiş ve kullanıla gelmiştir. Atatürk Bulvarı'nın 1944 yılında faaliyete geçmesi ile Horhor Caddesi de önemini yitirmiştir. Horhor Caddesi'nin en bariz özelliklerinden biri yol üzerinde yer alan iki çeşmesiydi. Bu çeşmeler Büyük Horhor Çeşmesi ile Acı Çeşme'ydi. Artık unutulmuş ve eski ehemmiyetini yitirmiş bu çeşmelerle ilgili şeriye mahkeme kayıtlarında bu iki çeşmenin kâfirden kalma çeşme olarak belirtmektedir¹.

Roma ve Bizans dönemi şehrin önemli bir su savak sistemi üzerinde kurulu semt, Osmanlı dönemi Saraçhane Çarşısı'nın da hemen bitişiğinde uzanmaktaydı. Bozdoğan (Valens) Sukemeri ile ilişkili olan Horhor su savakları, semtin şimdiki ismi ile tanımlanmasında önemli bir etken olmuştur. Bozdoğan (Valens) Sukemeri ile İstanbul'a getirilen suyun bir kısmı ve ayrıca Fatih Camii çevresinde Kirmastı Mahallesi'nden çıkan yer altı su kaynağı künklerle bugünkü Horhor Semti'nin başlangıç noktası olan Kavalalı Sokakla Kırık Tulumba Sokak arasındaki alanda savaklar kurularak bugünkü Aksaray liman ve Laleli bölgesine temiz su aktarımı yapılmaktaydı. Bölgedeki saray ve dini yapıların da su ihtiyacını düzenli sağlayan bu savaklar Osmanlı döneminde Saraçhane Çarşısı'nın temel su ihtiyacına cevap veren üniteler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Horhor, Fatih, İstanbul, Su, Yol

---

* Bu makale içerisinde yayınlanmak üzere verilmiş olan bu fotoğraflar ilk defa yayınlanacaktır. Negatifleri cam ve pozitif halde arşivimizde yer almaktadır.

¹ Şinasi Akbatu, "Fatih ve Çevresi", **Konferans**, Millet Kütüphanesi, 17 Nisan 1984.

The historical neighbour of Istanbul as a forgotten value: Horhor

Abstract

Horhor restrict-settled on Marmara side of Sarachane restrict which is pinnacle point of topography between Halic and Marmara of the historcal peninsula and where the Bozdoğan Arch lays on–is one of the oldest inhabited places of İstanbul.

Horhor Avenue which connects Marmara to Halic has the feature that being the only avenue whose direction hasn't changed, and which has continued its continuity since Byzantine time, in Fatih area. Horhor Avenue is a bolt upright avenue. And it is one of the streets that are left to the second plan today. This road maintained it's importance in Byzantines and Ottoman era, and it was being used so. It lost it's importance as Atatürk Boulevard got active in 1944.

The restrict–settled on an important sluice system of the city in Roman and Byzantines time-laid next to Sarachane Bazaar of Ottoman time. Horhor sluiceways which are related with Bozdoğan Water Arch was an important effective on the present name of the restrict. A portion of water-brought to İstanbul via water arches–and the underground water resource coming out in Kirmastı quarter which is near Fatih mosque were brought via pipes to the area between Kavalalı street and Kırık Tulumba street which are starting point of present Horhor restrict. Here settling sluiceways, cleanwater transfer was being done to today's Aksaray port and Laleli region. These sluiceways-supplying orderly the water need of palaces and religious buildings in the area-were the units supplying the basic water need of sarachane Bazaar in Ottoman time.

Key Words: Hohor, Fatih, İstanbul, water, road

Bölgenin Tarihi Geçmişi

Roma ve Bizans dönemi şehrin önemli bir su savak sistemi üzerinde kurulu semt, Osmanlı dönemi Saraçhane Çarşısı'nın da hemen bitişiğinde uzanmaktaydı. Bozdoğan (Valens) Sukemeri ile ilişkili olan Horhor su savakları, semtin şimdiki ismi ile tanımlanmasında önemli bir etken olmuştur. Bozdoğan (Valens) Sukemeri ile İstanbul'a getirilen suyun bir kısmı ve ayrıca Fatih Camii çevresinde Kirmastı Mahallesi'nden çıkan yer altı su kaynağı, künklerle bugünkü Horhor Semt'i'nin başlangıç noktası olan Kavalalı Sokakla Kırıktulumba Sokak arasındaki alanda savaklar kurularak bugünkü Aksaray liman ve Laleli bölgesine temiz su aktarımı yapılmaktaydı. Bölgedeki saray ve dini yapıların da su ihtiyacını

düzenli sağlayan bu savaklar, Osmanlı döneminde Saraçhane Çarşısı'nın temel su ihtiyacına cevap veren üniteler olmuştur.

Bu su savağında toplanan suların oluşturduğu sesin getirdiği “horhor” diye tanımlanan gürültü sesi sebebiyle semte de Horhor adı verilmiştir. Sultan II. Bayezid dönemi ricalinden (1481-1512) Alemdar Ali Haydar Dede tarafından kurulmuş Haydarhane ile Abdullatif Subhi Paşa Konağı'nın üzerinde yer alacağı bu Horhor su sistemine ait bir kısım yapı parçaları, 1999 yılında ortaya çıkarılmıştır. Halen mevcut bulunan İstanbul Üniversitesi'ne ait Film Merkezi ve Matbaası olarak kullanılmakta olan binanın bitişik parselinde başlanılan İlahiyat Fakültesi inşaatına ait hafriyatta bu su sistemi ile ilgili tesislerin kalıntıları ortaya çıkarılmış ama bu kalıntılar inceleme imkanı bulunmadan tahrip olmuştur. İnşaatın kamu yararına bir yapı olması ve hafriyat esnasında tamamen tahrip olması hasebiyle üzerinde fazla durulmamıştır².

Bugünün mahalli idari yapısı içinde Fatih, Baba Hasan Cami Mahallesi sınırları dahilinde bulunan Horhor Sempti; komşusu Sofular Sempti'nden, aynı adı taşıyan Horhor Caddesi ile ayrılmaktadır. Aksaray ile Çingiraklıbostan Sokak sınırı oluştururken, Kırık Tulumba Sokak ve Baba Hasan Cami Sokağı ile de Saraçhane Sempti'yle ayrılmaktadır. Horhor Sempti, Fatih ve Tarihi Yarımada tarihi içerisinde daima Aksaray ile Saraçhane Semptleri dahilinde düşünülmüştür. Bu sebeple Horhor Sempti, bağımsız bir semt olarak hiçbir zaman incelenmemiştir.

Atatürk Bulvarı'nın açılması ile semtin sınırları değişmekle beraber, bugün Eminönü İlçe sınırları içerisinde kalan Hoşça Kadem Camii; semtin Saraçhane ile sınırı olan Kırık Tulumba Sokağı'nın bitim noktasını hemde semtin en uç noktasını teşkil etmekteydi. Bugünkü haliyle İstanbul Büyük Şehir Belediye binasının hemen arkasında yer alan Ankaravi Mederesesi'ne kadar semtin sınırları uzanmaktaydı. 1293/1876 tarihli Esamii Mahalatta bile hurufu heca listesinde de görüleceği gibi Oruç Gazi Mahallesi'ne komşu olarak bölgenin ve Aksaraylı'nın da yer yer faydalandığı bir konak bahçesi olan Ekşi Karadut Bahçesi yer almaktaydı. Bugün bu bahçenin üzerinden Atatürk Bulvarı ile Laleli cihedindeki Emlak Bankası Evleri Blokları uzanmaktadır.

---

² Şahsım o yıllarda Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktaydım. Hafriyat esnasında çıkan kalıntılar üzerine İstanbul Arkeoloji Müzelerine ve o dönemin I. Nolu Koruma Kurulu'na ihbarda bulunmuştum. Bu duyarlılığımın dolaylı müdürlükçe “amirlerim ve kurumu yıpratmaktan dolayı” soruşturma geçirmiş ve ceza almıştım.

Semtin, Roma, Bizans ve Osmanlı döneminden itibaren süregelen tarihi mirası olarak ele alabileceğimiz mimari örnekler hakkında bugün çok az şeylerden bahsedebilmekteyiz. Bu tarihi sürece bakıldığında devamlı birbiri üzerine yenilenecek gelişen ve de değişen semtin sadece az bir değişikliğe uğrayan topografik yapısı harici herşeyi her dönem, her yüzyıl ve on yıllarda devamlı değişim geçirmiştir. İstanbul'un son dört büyük yangından biri olan 1908 tarihli Çırcır Yangını'nda bu değişimlerin en yıkıcısı yaşanmıştır. Horhor Sementi'nde bugün zengin mimari örnekler ile beraberinde getirdiği kültürel mirasın ulaşmamasının temel sebebi olmuştur. Atatürk Bulvarı ile ilişkili olarak ta semt ile ilişkisi yönünde şu söylenebilir ki; ikinci etabı olan Aksaray kısmının açılmasında semtin Laleli cihedi ibadethane binaları ile beraber tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Aksaray, Saraçhane ve Sofular Sementleri arasında ve de şehir topografyasının kavşak noktası üzerinde yer alması nedeniyle Horhor Sementi, Osmanlı dönemi vüzera ve paşa konakları ile dikkat çekmektedir. Son yüzyılı hakkında yeteri kadar malumat sahibi olabildiğimiz semtin yerleşim vaziyeti ile ilgili hatıratlar ve bu tarihlere ait haritalarla bilgi sahibi olmaktayız. Aksaray'dan yukarıya doğru tarihi Hohor Caddesi'nden devam ederken; Horhor ve Sofular Mahalleleri'ne doğru kesif uzayan ikişer katlı ahşap bağdadi evler, adeta sokaklara güneş ışığı bile düşmeyecek kadar sık ve bitişip uzayıp giderken, büyük paşa konakları ile de semt, ayrı havalara bürünmekteydi. Bu konaklardan biri de Hacı Akif Paşa Konağı idi. Nahid Sırrı Örik, Eski Zaman Kadınları Arasında (hatıralar) adlı eserinde anlattığı üzere; Nahid Sırrı Örik'in dedesi Ahmed Nafiz Paşa, ailesini ahir ömründe hastalığı dolayısıyla Anadolu'dan İstanbul'a gönderir ve şahsi dostu ve arkadaşı olan Hacı Akif Efendi'nin Horhor'daki konağına inerler³.

Semtin tarihi konaklarından biri olarak biline gelenlerden biri de, Suphi Paşa Konağı'dır. Bu konak esasında Horhor Sementi sınırları bitişğinde yer almakla beraber aslında Saraçhane Sementi'nin konaklarından biridir. Halen de Fatih İlçesi'nde kalabilmiş nadir tarihi konaklardan biridir. Günümüze ulaşmamış Hohor

---

³ "...Yeşil Tulumba Sokağı'nda* kiralık bir ev bulana kadar aile bir müddet bu baba dostunun evinde otururlar. Bu devrede Muharririm pederi olan Hasan Sırrı dahi daha talebe olup o sıralarda yeni kurulan Mekteb-i mülkiye'ye Abdurrahman Şeref Efendi'nin delaletiyle girecektir. Hacı Akif Efendi o tarihte ricalden imiş. II. Meşrutiyette Küçük Said Paşa'nın 3 günlük kabinesinde çok ihtiyar bir halde dahiliye nazırlığı da yapacaktır." (Nahid Sırrı Örik, Eski Zaman Kadınları Arasında (Hatıralar) 1958, 71.) *Bu Yeşiltulumba, konak civarında ve aksaray cihetinde olan Yeşiltulumba'dır.

Semti'nin bilinen konaklarından biri de yakın tarihlere kadar Hayriye Lisesi olarak kullanılmış olan Münir Paşa Konağı ile Hacı Akif Paşa Konağı'dır.

Bugün İstanbullular tarafından Horhor Semti'nin yaygın olarak tanınması, Horhor Antikacılar Çarşısı ileldir. Antika tutkunlarının İstanbul'daki ilk durağı olan bu çarşı içerisinde İngiliz şövalyelerinin son savaşında giydiği zirhtan, Fransız aristokratının devasa koltuğuna kadar pek çok satılık obje bulunabilmektedir. Çarşı denildiğinde, alışla geldiğimiz ne bir kapalıçarşı havası, ne de günümüzün hızla yayılan alışveriş merkezlerine benzer. Sonradan lüks özel hastane binalarına dönüştürülmüş eski apartman binaları benzeri Horhor Antikacılar Çarşısı, yedi katlı bir binadan ibarettir. Çarşı, haftanın yedi günü daima açık ve de hep hareketlidir. Geçmişe yolculuğun İstanbul'daki kapısı olan Horhor Antikacılar Çarşısı, 1981'de ilkokul olarak inşa edilen binaya, aynı yıl Kuledibi Bit Pazarı'ndaki antikacılar yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Bir kültür ticaretinin yapıldığı bu çarşı içerisinde 214 esnaf tezgah açmaktadır.

Mimari Eserleri İle “Horhor”

Hindular (Hindiler) Tekkesi

Gureba Hüseyin Ağa Mahallesi'nde, Horhor Caddesi üzerinde 895 ada, 12 parselde; Fatih Sultan Mehmed döneminde, Buharalı Hoca İshak Efendi için tesis edilmiştir. Nakşi ve Kadiri tekkesinden günümüze, ahşap harap şeyh meşrutası ile bahçesindeki kabirler ve taşları ulaşabilmiştir. Tevhidhâne ve türbe 1930'lu yıllarda yıktırılmıştır. Tuğla örgülü mescidin mihrab duvarı halen mevcuttur. Mescid ilk döneminden ayrı olarak miladi 1197/1783 tarihinde, Halil Hamid Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştır. Tekkenin ilk mescidi ile ilgili olarak, Avusturyalı tarihçi Hammer, Hindiler Tekkesi'ndeki mescidin, Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) tarafından, İshak Buharî Hindî adındaki Nakşibendî dervişinin arzusu üzerine inşa ettirildiğini kaydeder⁴. Tekkenin varlığına değinen en eski tarihli kaynak da hicri 888/ miladi 1453'te kaleme alınmış olan *Otman Baba Vilâyetnamesi'dir*: "Murad Hamamı'nın ardında Hindistanîler Tekyesi var idi" diye kayıt düşülmüştür⁵.

Tekkenin şeyhlerinden miladi 1325/1907 Şabanında vefat eden Hasan Tahsin Efendi, Keşmir Müftüsü'nün oğludur ve büyük oğlu Abdülaziz Efendi de

---

⁴ Thierry Zarcone, “**Hindiler Tekkesi**”, Dünü ve Bugünü ile İstanbul Ansiklopedisi, VIII., (1994), 47.

⁵ Thierry Zarcone, “**Hindiler Tekkesi**”, Dünü ve Bugünü ile İstanbul Ansiklopedisi, VIII., (1994), 47.

burada şeyh olmuştur. Son şeyh Hintli mücahid Abdurrahman Riyad Babür'dür. Bu şahıs miladi 1341/1923 tarihinden 1945'lere kadar tekkenin ikinci katında oturmuştur. 1933 yılında, tekkesi'nin harap durumda olan mescid-tevhidhanesi ile İshak Buharî'ye ait türbesi, belediye tarafından yıktırılmasına rağmen bu tarihlere kadar mevcudiyetini korumuştur.

Meşhur Horhor Çeşmesi de tekkenin kapısının bitişiğinde yer almıştır. Nitekim miladi 1291/1874 tarihinde ölen şeyh İbrahim Efendi'ye "**Horhor**" Mahlası takılmıştı. Tekkenin hemen arkasında Horhor Medresesi ve Hamamı bulunmaktadır. Tekke, Fatih devrindeki kuruluşundan kapatılana kadar Hindistan'ın İstanbul'daki elçiliği görevini görmüştür. Mezartaşlarından birisi miladi 1202/1788'de, burada elçi iken vefat eden Serdar Mehmed'e aittir. Bu taşın serpuşu, elçi şapkası biçimindedir⁶.

Kırmızı Minare Mescidi

Kiremitçibaşı Camii

Horhor Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Hicri; 927/miladi 1521 tarihli vakfiyesine göre caminin banisi, Fatih Sultan Mehmed'in Kiremitçibaşısı Pir Mehmed bin İlyas'tır. Hadika'ya göre, Pir Mehmed b. İlyas'ın kabri, Bursa'dadır. Oğlu Sinan Bey'in kabri ise caminin ihata duvarları önündedir⁷.

Fatih devri ibadethanelerinden biri olan ve hicri 1130/ miladi 1718 tarihinde, Unkapanı yangınında tahrip olan yapı Halil Ağa isimli bir hayır sahibi tarafından yeniden yaptırılmış ve minber koydurularak, Cuma namazı kılınmaya başlanılmıştır. Dikdörtgen planlı, kırma çatılı ve kâgir camii, 1965 yılında mahalle halkı tarafından ciddi bir tamir görerek caddeye doğru büyütülmüş, minaresi haricinde yapının bütününde dönemin özellikleri büyük ölçüde değiştirilmiştir. Sırlı kırmızı tuğla ile inşa edilmiş olan minarenin bu özelliğinden dolayı ibadethaneye halk arasında Kırmızı Minare Camii adı söylene gelmiştir. 18 yüzyıl özellikleri taşıyan şerefesi, ilk devir özellikleri taşıyan kulahının biçimi ile minare orijinallliğini korumuş olan nadir İstanbul minarelerindedir.

---

⁶ Necdet İşli, İstanbul'un Ortası Aksaray, İstanbul 2008.

⁷ *Hadikatü'l-Cevami*, I., 159; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, I., 91.

Baba Hasan Camii

Baba Hasan Âlemi Mescidi, Alemdar Hasan Baba Mescidi

Horhor Caddesi, Baba Hasan Âlemi Sokağı'nda bulunuyordu. Mescid, hicri 865/miladi 1460 yılında Fatih Sultân Mehmed'in alemdarı Baba Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır⁸. Mescid, yarı kâgir, dört duvar üzerinde, ahşap çatılı olup, İsmail Ağa (Oruç Gazi) Mescid'inin üstünde idi. Horhor Antikacılar Çarşısı binasının bitişiğindeki alan üzerindeydi. 1930 yılında Kadro dışı kalan mescid, 1956 yılında Atatürk Bulvarı açılırken yola tesadüf etmediği halde, "ahşap çatılı ve değersizdir" denilerek maalesef yıktırılmıştır. Tuğla ile örülmüş minaresinin külahı, kurşun kaplı idi. Günümüze, banisinin mezarı ile yıkık duvar kalıntıları ulaşmıştır⁹. İbadethane binasının bitişiğinde Ahi Çelebi tarafından yaptırılmış olan mektep binası bulunmaktaydı. Bu yapı bugün mevcut değildir. Yerinde Horhor Antikacılar Çarşısı'na ait bina yükselmektedir. Bu binanın yapılış amacı da okul binası olarak inşa edilmişti. Daha sonaları Antikacılar Çarşısı olmuştur. Hasan Baba'nın mezarı caminin önünde sokak aşırı ötesinde ve bir evin bahçesindedir. Türbenin kitabesi 1976 yılında Aksaray'da bir antikacı da vitrinde satışı konulmuştur. Açık türbe de harap haldedir. Bugün mescidden iz yoktur. Mescidin vakfiyesi, hicri 903 Muharrem/ miladi 1497 Ağustos tarihlidir¹⁰.

Oruç Gazi İsmail Efendi Camii ve Haziresi

İsmail Ağa Mescidi

Atatürk Bulvarı civarında bulunuyordu. Hicri 896/miladi 1491 tarihli vakfiyesi bulunan mescidin ilk banisi, Fatih devri ricalinden Oruç Gazi'dir¹¹. Zamanla harap olan mescid, hicri 1026/miladi 1617 yılında Serhad Ağaları'ndan İsmail Ağa tarafından yeniden yaptırılarak minber de ilâve edilerek Cuma namazı kılınmaya başlanmıştır. Duvarları; tuğla ve taştan almaşık duvar örgülü olup, çatısı ahşaptı. Bu da

⁸ Hadikatü'l-Cevami, I., 60.

⁹ Anonim, *Fâtih Camileri ve Diğer Târîhi Eserler*, İstanbul 1991, 62.

¹⁰ Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri*, II., (1967), 20; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, III., İstanbul 1973, 321; Anonim, "Alemdar Hasan Baba Mescidi", *İstanbul Kültür Sanat Ansiklopedisi*, III., (1982), 935.

¹¹ *Hadikatü'l-Cevami*, I., İstanbul 1281, 39; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri (1451-1481)*, III, İstanbul 1973, 480; Tahsin Öz, *İstanbul Câmileri*, I., 148.

1956 yılı imar faaliyetleri içerisinde sebepsiz olarak yıktırılmıştır. Arsasının bir kısmı, Oruç Gazi İlkokulu sahasına katılmıştır¹².

Hoşça Kadem (Hoşkadem) Camii

Horhor Sementi'nin Şehzadebaşı ile Laleli Sementleri birleşim noktası da olan semtin sınır ucunda yer alırdı. Bugün Şehzadebaşı Sementi sınırları içerisinde. İbadethane halen İstanbul Büyükşehir Belediyesi binasının arkasında bulunmaktadır. Hadikatü'l-Cevami'den öğrendiğimize göre caminin banisi Sekbanbaşı Mehmed Ağa olduğu ifade edilmektedir¹³. Kabir taşı bugün mevcut değilse de banisi Sekbanbaşı Mehmed Ağa'nın mescidin haziresine defnedildiği bilinmektedir.

Fatih Devri'ne ait eserin minberi, Tuğcuzade El-Hac Ahmed Ağa tarafından konulmuş olup, harap bir halde iken Belediye Sarayının yapımı sırasında 1955-1960 arasında tamir edilmiştir. Ayrıca 1977 yılında da bir tamir daha geçirmiştir. Ve bu son tamir çalışmalarındayapı, dönemine ait özelliklerini büyük bir oranda yetirmiştir. Kârgir yapılı ve ahşap bir çatısı bulunan mabedin 5 metre yüksekliğindeki duvarları, moloz taşından yapılmıştır. Haziresinde, 18. yüzyıla ait güzel kabir taşları bulunmaktadır.¹⁴.

Has Odabaşı Aydoslu Hasan Ağa Medresesi (Horhor Medresesi)

Horhor'da Çingiraklı Bostan Sokağı üzerinde, 895 ada, 26 parseldedir. 17. yüzyılda yapılmış olan medrese, 1914 yılına kadar medrese olarak faaliyet göstermiş, daha sonra mesken olarak kullanıla gelmiştir. Aksaray Sementi'nde günümüze ulaşabilmiş tek katlı kârgir medresenin mesken olarak kullanılmasından dolayı mimarisi bozulmuşsa da avlusu ve hücreleri algılanabilmektedir. Medresenin Horhor Caddesi'ne bakan yan parseli de Fatih devri ricalinden Başçı Mahmud Ağa bin Sinan Vakfi'ndandır¹⁵.

Horhor Acı Çeşmesi

Bugün akarı olmasa da mevcudiyetini korumakta olan bir çeşmedir. Horhor Caddesi ile Kavalalı Sokağın birleştiği köşebaşında yer alır. Üzerinde ahşap bir ev

---

¹² Anonim, *Fâtih Camileri ve Diğer Târihi Eserler*, İstanbul 1991, 187.

¹³ *Hadikatü'l-Cevami*, I., İstanbul 1281, 99; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, I., Ankara 1962-1965. 73.

¹⁴ Anonim, *Fâtih Camileri ve Diğer Târihi Eserler*, İstanbul 1991, 187.

¹⁵ Necdet İşli, *İstanbul'un Ortası Aksaray*, İstanbul 2008, 56.

bulunmaktaydı. Bu yüzyıl başına ait fotoğraflarda görülmekte olan bu ahşap ev ile çeşme ilişkisini, Fatih semtlerinde yer alan üç tarihi çeşmede birer örnek olarak görmek mümkündür. Horhor Acı Çeşmesi üzerinde yer alan bu ahşap mesken, 2008 yılı başında yıktırılmıştır.

Horhor Çeşmesi (Kanuni Sultan Süleyman Çeşmesi)

Halen mevcut ve İstanbul'un en önemli beş çeşmesinden biridir. Muhtemelen Bizans menşeli bu akar çeşme, Osmanlı döneminde gerekli itibarı görerek, Kanuni Sultan Süleyman Vakfı'na dâhil edilmiştir. Fatih devri eserleri arasında ve Saraçhane'yi Aksaray'a bağlayan kadim Horhor Caddesi eteğinde, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a ihya ettirilen Kırkçeşme su şebekesinin, şehir içindeki en önemli kubbesi, yan tarafında bir akarcası ve iki köşesinde iki açık pencerele kulesi ile muazzam bir su tesisidir. Muazzam taş eserin kulelerinden hor hor (dehlizlerden gürce akan) su sesleri işitilirdi.

Taşçılık şaheseri olan bu su tesisi yeniçeri (?) cı ortasının adeta imtiyaz ve kazanç kapısıdır. Burası Yeniçerilerce (sakalarca) tam bir bölük gelir kapısı halinde, Vaka-yı Hayriye'ye kadar kullanılmış kutsal bir mahaldir. Aksaray'daki yeniçeri zorbalık merkezi dense mübalağa etmiş olunmaz. Önünde bekleyen yeniçerilerden korkula korkula bahşiş karşılığında su alınabilirdi. Zira duvara kazınmış üç servi ağaç motifi bedava su temin edilemeyeceğini anlatmaya yetiyordu. Sünbül Efendi Hankâhı Şeyhi Kutbeddin Efendi'nin bu çeşmede başından geçen olay, Fındıklı Süleyman Efendi'nin Mür'it Tevârihi'ne şöyle geçmiştir:

"Kutbüddin dahi Hal'i Şebabından berü izhar-ı keramata cüret eder merd-i ber-muraddır. Hatta Hal-i Şebabında Horhor nam çeşmeden su talebinde oldukça bir at sakkası kovasını doldurur imiş. Mani' oldun deyu sakka şabb-ı mumaileyhe bir sille vurdukta Müşarünileyh sükut edüp, Tahriki femm dahi etmez. Akabinde at, sakkaya bir çifte vurup sakanın helak olduğunu görüp, pederi merhuma anlattığında "niçin bir kerre Tazallüm yahud Ah itmedin. Zira sabr-u inkisar Hasımı böyle helak eder; Amma Ah dahi bu tesiri Kat' ederdi dedi."

Orta Sakalar'ın devamlı su çektiği çeşme günümüzde tüm ihtişamı ile ayakta durmaktadır. Halen çeşme üzerinde sert cisimle kazıma suretiyle yazılmış saka isimleri mevcudiyetini korumaktadır.

Sultan II. Mahmud tarafından 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması kararı alınmasının ardından, Yeniçeri Kışları'nın ortadan kaldırılması eylemine geçildiğinde, At Meydanı'ndaki Yeniçeri Kışlası'nın kuşatılmasından önce

Divanyolu, Bayezid ve Çarşıkapı'da ilk çatışmalar meydana gelmiştir. Ardından Yeniçerilerle en büyük çarpışma da, At Meydanı Kışlasına bağlanan yol olan Horhor Yolu'nun sonundaki Horhor Çeşmesi önünde gerçekleşmiştir. Burada Yeniçerilerin yenilmesi üzerine kışla kuşatılabilmiştir¹⁶.

Horhor Çeşmesi bitişiği, bugün de geçerli olmak üzere Başçı Mahmud Vakfı'ndan olup, varlığı Fatih devrine kadar uzanmaktadır. Çeşmenin muazzam haznesi sırtını, Hinduler Tekkesi bahçesine ahşap derviş hücrelerine vermiştir. Çeşmenin önü ve güneyi Aksaray Meydanı'na bakmaktadır. Likus Deresi ve Şehzade ve Bayezid' den gelen tüm suların birleşerek, tonoz içinden Marmara'ya aktığı kavşak burasıydı. 150 sene öncesi kayıtlarda, iki tahta köprüden bahsedilmektedir. Aksaray'da varlığı kesin olan tahta köprülerin yerini tayin bizim için güçtür. Su ve çeşme hizmetlerini gösteren listeler Horhor hizmetinden yani çeşme hizmetinden ayrıdır. Aksaray'da Ekşi Karadut bölgesine künklerle su suyun taşınarak hizmet verildiğinden bahsedilirken, Semt-i Laleli eteklerine, yani şimdi hiç izi bulunmayan Alem Bey Camii'ne de bu hizmetin Horhor Çeşmesi'nden sağlandığı ifade edilmektedir¹⁷.

Sadullah Efendi Çeşmesi; kaynaklarda yer almakla beraber banisi ve nasıl bir mimari biçime sahip olduğu, nerede bulunduğu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Horhor Hamamı

895 ada, 27 parselde Aksaray Hamamı Sokağı'ndadır. Has Odabaşı Hamamı adı ile de bilinir. Halen faal durumdadır. Hindiler Tekkesi'ne komşudur. Kanuni devri has odabaşlarından Behruz Ağa Vakfı'ndan gösterilen hamamın içi, zaman zaman yenilenmiştir. Ve yakın tarihlerde geçirdiği onarımlarla orijinal mimari yapısı değişmiş olan hamam, 1975 yılında büyük bir onarım geçirmiştir. İkinci derecede küçük ölçekli bir hamamdır. Yan tarafı da Fatih Sultan Mehmed devri ricalinden Başçı Mahmud Ağa bin Sinan Vakfı'ndan 392 00 m² sahali Meşrutahâne arsasıdır. Bunun da tapu tarihi 17 Kanunevvel 1931'dir¹⁸. Çifte hamam olarak kullanılmakta iken hamamın kadınlar kısmı, 1990 yılında kapatılmıştır. Hamamın zemini sokak seviyesinden aşağıda kalmış. Bugün sekiz basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Hamamın câmekân feneri ile harare dış taş yapısı, binanın dönem

¹⁶ Sedat Kumbaracılar, "Yeniçeriler ve Vak'a-i Hayriye", *Hayat Tarih Mecmuası*, II., (01 Mart 1973), 76.

¹⁷ Necdet İşli, *İstanbul'un Ortası Aksaray*, İstanbul 2008, 95.

¹⁸ Necdet İşli, *İstanbul'un Ortası Aksaray*, İstanbul 2008, 69.

özelliklerini yansıtır. Soyunma mekânı üç katlıdır. İlk ve ikinci kat erkeklere ait olup, *harem* denilen üçüncü kat ise kadınlara ait idi. Bugün bu kat hamamın kadınlar kısmı kapatıldığından kullanılmamaktadır¹⁹.

Sonuç

Aksaray, Saraçhane ve Sofular Semtleri arasında ve de şehir topografyasının kavşak noktası üzerinde yer alması nedeniyle Horhor Semti, Osmanlı dönemi vüzerâ ve paşa konakları ile dikkat çekmektedir. Son yüzyılı hakkında yeteri kadar malumat sahibi olabildiğimiz semtin yerleşim vaziyeti ile ilgili hatıratlar ve bu tarihlere ait haritalarla bilgi sahibi olmaktadır. Aksaray'dan yukarıya doğru tarihi Hohor Caddesi'nden devam ederken; Horhor ve Sofular Mahalleleri'ne doğru kesif uzayan ikişer katlı ahşap bağdadi evler, adeta sokaklara güneş ışığı bile düşmeyecek kadar sık ve bitişip uzayıp giderken, büyük paşa konakları ile de semt ayrı havalara bürünmekteydi.

Bugün İstanbullular tarafından Horhor Semti'nin yaygın olarak tanınması, Horhor Antikacılar Çarşısı iledir. Maalesef, Bizanstan itibaren sürekliliğini devam ettiren ve güzergâhı değişmemiş, Fatih bölgesindeki tek cadde olma özelliğini taşımasına rağmen ilçe yerel yönetimi tarafından bilinmemesi bir yana, hazırlanmakta olan koruma planlarında bile bu özellikler dikkate alınmamıştır.

KAYNAKÇA:

- Anonim, *Fâtih Camileri ve Diğer Târihi Eserler*, İstanbul 1991, 152-53.
- Anonim, "Alemdar Hasan Baba Mescidi", *İstanbul Kültür Sanat Ansiklopedisi*, III., (1982), 935.
- Anonim, "Alemdar Hasan Baba Mescidi", *İstanbul Kültür Sanat Ansiklopedisi*, III., (1982), 935.
- Anonim, "Hayriye Tüccarları", *Dünü ve Bugünü ile İstanbul Ansiklopedisi*, VIII., (1994), 196.
- Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri*, II., (1967), 20.
- Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri (1451-1481)*, III, İstanbul 1973, 321, 436.

---

¹⁹ M. Nermi Haskan, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995, 185-86.

Hafız Hüseyin Ayvansarayı, *Hadikatü'l-Cevami*, I., İstanbul 1281, 159.
M. Nermi Haskan, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995, 185-86.
Nahid Sırrı Örik, *Eski Zaman Kadınları Arasında (hatıralar)*, İstanbul 1958, 71.
Necdet İşli, *İstanbul'un Ortası Aksaray*, İstanbul 2008.
Semavi Eyice, "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri", *Türkiyat Mecmuası*,
X., İstanbul 1953. 18.
Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, I., Ankara 1962-1965. 91.
Thierry Zarcone, "Hindiler Tekkesi", *Dünü ve Bugünü ile İstanbul Ansiklopedisi*,
VIII., (1994), 47.
Zakir Şükri Efendi, *Mecmu'a-ı Tekaya*, (yay. Klaus Kreiser-Mehmet Serhan
Taysi), Freiburg 1980.

Çizim 1 (4): Bölgeyi gösteren vaziyet planı

Foto. 1- Horhor Caddesi üzerinde yer alan ama Saraçhane Semti sınırları içerisinde yer alan Abdullatif Subhi Paşa Konağı ve Süleyman Halife Sübyan Mektebi görülmektedir.(Süleyman Faruk Göncüoğlu Arşivi)

Foto. 2- Horhor bölgesine ait 1943-44 yılına ait bu fotoğrafta Atatürk Bulvarı'nın ikinci etabına üzerine denk gelen ve semtin sivil mimari örnekleri olan birçok konak ve mesken yıktırılmıştır. Fotoğrafta, ayrıca bugün yerinde bir ilköğretim okulu binası bulunan Oruç Gazi Camii de görülmektedir. (Süleyman Faruk Göncüoğlu Arşivi)

Foto 3; Sementin İkinci Camisi olan ve bugün tamamen yenilenecek orijinalliği bozulmuş bulunan Kırmızı Minare Mescidi ya da diğer adı ile *Kiremitçibaşı Camii* görülmektedir. 1970'li yıllar (Süleyman Faruk Göncüoğlu Arşivi)

Foto 4; Horhor Acı Çeşme 1970'li yıllar (Süleyman Faruk Göncüoğlu Arşivi)

Foto 5; Hindular (Hindiler) Tekkesi bitişiginde yer alan tarihi Horhor Çeşmesi (Kanuni Sultan Süleyman Çeşmesi) (Süleyman Faruk Göncüoğlu Arşivi)